

Et drømmeslott trer fram

Siden denne A. Thorstad har hatt mer å fortelle om Fresjeborgens fysiske utforming enn noen andre, etterlater det en naturlig nysgjerrighet om hvordan disse kunnskapene kan ha nådd fram til akkurat ham, skriver Per Nyhus i denne kommentaren.

Utenom Skiringssal-kaupangen fins det knapt noe fenomen innenfor vår lokalhistorie som appellerer mer til folks fantasi enn Fresjeborgen, Jernskjeggenes og Langenes myteomspunne renessansepalé ved sørøstbredden av Farris.

Gjennom mange generasjoner har larviksfolk skapt seg sine egne fantasibilder av «de tvende steenhuse», selvfølgelig fritt ut fra de ytterst sparsomme opplysninger som var tilgjengelig fram til for bare et par-tre år siden. Det var da Fresjeborgens Venner brakte for dagen sitt brede arkeologiske materiale fra det vi nå kaller «Fresjebakken». Samtidig ble det hentet fram en meget klargjørende «anleggsbeskrivelse», som inntil da hadde ligget gjemt og glemt i et hundre år gammelt nummer av Østlands-Posten.

Derfor er det ytterst spennende, ikke minst for oss spesielt interesserte, at vi nå har fått en grundig kunnskapsbasert visualisering av Fresjeborgen, slik den kan ha sett ut før den raste ut i Farris for snart 350 år siden.

Den skissemessige tegningen, som vi så for første gang i ØP sist torsdag, inngår altså i førstekonservator Einar Sørensens imponerende doktoravhandling om sørnorske adelsseter. Framstillingen hviler derfor på et solid grunnlag av kunnskaper om hvordan danske, sydsvenske og norske adelsgårder så ut på 1500-1600-tallet. Men de mer konkrete og stedsbaserte elementene i Fresje-tegningen støtter seg også på opplysninger i nevnte avisartikkel, som Einar Sørensen fikk tilsendt for to år siden sammen med en del annet grunnlagsmateriale. Fram til dette tidspunktet hadde han bare en diffus forestilling om Langenes anlegg ved Farris, etter hva han selv fortalte.

I den gamle kilden (ØP 25. august 1903) vises det til en viss A. Thorstad fra Sandefjord, som forteller forbausende sikkert og nyansert om anleggets utseende, slik det var plassert «på sand og lergrund, strax søndenfor det Sted, hvor det faste Fjeld paa Øen begynder». Det vil si akkurat der hvor Fresjeborgens Venner gjorde sine funn sommeren og høsten 2000.

Siden denne A. Thorstad har mer å fortelle om Fresjeborgens fysiske utforming enn noen andre, etterlater det en naturlig nysgjerrighet om hvordan disse kunnskapene kan ha nådd fram til akkurat ham.

La meg da forsøke meg på en hypotese:

Det viser seg at nevnte A. Thorstad (agronom Arnt Olsen Thorstad) bestyrte gården Yttersø på 1850-tallet, da Michael Treschow var eier. Nettopp på den tiden ble gjort et funn av en sølvskje fra 1500-tallet på området mellom Farris og indre del av Kilen, også det en del Treschows vidtfavnende eiendommer. Funnet vakte oppsikt, fordi det var det første som kunne settes i forbindelse med Fresjeborgen.

Allerede dette kan ha gitt eieren og forvalteren av Yttersø noe å snakke om, desto mer som Thorstad også må ha hatt noe å tilføre i sakens anledning: En av hans fjerne forgjengere på Yttersø var skipperen Lars Knudsen, som hadde etterlatt seg interessante notater fra selve ulykkesnatta, da «de tvende steenhuse» raste ut.

Heller ikke Treschow kan ha vært helt ukjent med historien om den sunkne borg. Og det han visste hadde han nok fra sin far. Det var ingen ringere enn kongens etatsråd, F. W. Treschow, som var en av Danmarks mektigste menn på 1820-30-tallet, høyt betrodd både som jurist, politiker og forretningsmann. Blant annet var han den som førte kongens sak om eiendomsretten til de tidligere grevskapseiendommene – mot de såkalte «grevlingene», et konsortium av fire larviksborgere.

Da Treschow holdt på med dette oppdraget, må det ha vært et anliggende for ham å sette seg grundig inn i grevskapets historie og forhistorie. På den måten har han kunnet tilegne seg inngående kunnskaper om det gamle adelsmiljøet og herresetet ved Farris, kunnskaper som han vel har delt med sin sønn, Michael Treschow. Og herfra kan de så ha tilflytt Treschows bestyrer på Yttersø: Arnt Olsen Thorstad.